

Донбас – Волинь:
В ОБІЙМАХ МОЛИТВИ

ДОНБАС — ВОЛИНЬ: В ОБІЙМАХ МОЛИТВИ

Християнська поезія й проза

Луцьк
Вежа-Друк
2017

УДК 821.161.2
ББК 84.4 Укр
Д 67

Збірник складають твори членів Волинського осередку Спілки християнських письменників України на теми Донбаської війни і Майдану.

Художнє оформлення *Ніни Варакшиної*

Видано за фінансового сприяння ГО «Волонтерський центр "Серце патріота"», м. Луцьк (директор П.С. Олешко).

© Довбуш Д. П., 2017, текст
© Гребенюк В. І., 2017, текст
© Вавринюк Ю. І., 2017, текст
© Міцевська О. В., 2017, текст
© Сад В. І., 2017, текст
© Варакшина Н. В., , 2017, художнє оформлення

ISBN

Події Донбаської війни не залишили байдужим нікого в Україні. Когось вони покалічили, залишили вдовою та сиротою. Когось озлобили. Когось розчарували. Комусь дали надію. Хтось цю надію вже втратив. Але залишаються тисячі тих, хто все-таки вірить у щасливе майбутнє своєї землі, землі своїх дітей. І вони продовжують боротьбу, важку, виснажливу. Хтось — на передовій, під прицільним оком ворожої оптики, хтось — теплими рукавицями, мішком картоплі та гривнею для передової, для відбудови зруйнованого тилу. А хтось — материнськими сльозами з молитвою...

Ця книжечка, порівняно з тисячами тонн волонтерської допомоги та мільйонами пожертвуваль, — маленький штрих, невеличкий вклад у всенародну перемогу. Але вона — як та лепта вдови з біблійної притчі, її покладено на український олтар свободи від щирого серця.

Ми, митці художнього слова, вірні різних конфесій, хочемо сказати вам, дорогі бійці й цивільні, донбасці й уродженці всіх інших місць: не втрачаймо віру в краще. Слова «Схід і Захід разом» — це не пусті й затерті слова. Ми з вами, у наших спільних болях та надіях. Ми — в братніх обіймах молитви: Донбас і Волинь, Київ і Одеса, українець і росіянин, білорус і грузин... Бо нас єднає спільний дім — наша Україна. Ми разом, тож ми переможемо.

*Голова Волинського осередку
Спілки християнських письменників України
Юрій Вавринюк*

Волинський осередок Співки
християнських письменників України
www.shpuvolyn.com.ua
e-mail: post.vav@gmail.com

ЗМІСТ

Дмитро Довбуш

«Je suis Volnovakha!»	6
Чорний сміх	7
Каїн і Авель	8
Три уламки серця	10
МАЙДАНчик	10
Солдат	12
Патріоти	13

Віктор Гребенюк. Донбаські новели

Усе в минулому	14
Дві жмені коштовностей	17
Почути Донбас	20
Мародери	24
Хресний	27
Божевільня	30
Чужак	33
Богомольці	36
Люпус	39
Вистрілити й не попасти	42

Юрій Вавринюк

Молитва	45
Квіти на Майдані	48
Солдатські сни	46

Ольга Міцевська

Як мати... ..	49
---------------	----

Володимир Сад

«Знову чашу гірку п'є Україна...»	50
«І знову діти граються в війну...»	51

Дмитро Довбуш

«JE SUIS VOLNOVAKHA !¹»

Сьогодні земля затремтіла від жаху.
І люди промовили:
«Я — Волноваха!»

Донбас червонів, як скривавлена плаха.
Європа сказала:
«Je suis Volnovakha!»

Розбилось життя, як поранена птаха,
Упавши на трасу
Донецьк — Волноваха.

Тут грають людьми у диявольські шахи,
Уся Україна —
Одна Волноваха...

І поки земля ще холоне від страху —
Ніхто не в безпеці:
Ми всі — Волноваха!

І, може, єдине, що спинить грозу, —
Як наше Je suis
Стане тихим Jésus.²

¹ *Je suis* (франц.) – я є (читається [же сві]).

² *Jésus* (франц.) – Ісус (читається [жезю]).

ЧОРНИЙ СМІХ

Я бачив людей, що сміються між днями скорботи.
Молився за атеїстів, що вірять в чудо.
Думаєте, на війні не розказують анекдотів?
Неправда. Вони помагають не з'їхати з глузду.

Як там живеться, за межами Ельдорадо,
Тим, хто вмивається вранці холодним горем?
Думаєте, їм не до жартів тепер? Неправда.
Тільки от гумор від горя робиться чорним.

А їм інакше ніяк. У них — ідеали...
Совість і честь сильніші за страх і втому.
І їм нічого не треба. Щоб тільки чекали.
Аби тільки найрідніші чекали вдома.

А решта — пусте. Хоч героїв як завжди — жменька,
І смерть крізь кевларові двері стукає в груди.
Вони все одно ворогів зовуть — *воріженьки*,
Бо там, де є нелюди, мусять бути і люди.

А люди сміються навіть між днями скорботи,
І, витерши сльози, знаходять причини радіти.
То не безумні складають про смерть анекдоти.
Просто вони, помираючи, вміють жити.

КАЇН І АВЕЛЬ

*Тільки в першому київському морзі
на Оранжерейній — 30 тіл загиблих:
10 правоохоронців і 20 активістів.
ТСН, 19 лютого 2014р.*

Голос дрижить у скорботного батька,
Стиснуті зуби, стримані сльози:
Сина скосило свинцеве «зненацька»,
Не пожалівши смертельної дози.

— Сину, ти вперто шукав справедливості,
Та не судилося намірам вирости...

Гірко голосить знекровлена мати,
В кришку труни збожеволіло гупа.
Їй залишається тільки кричати,
Білим чолом притулившись до трупа.

— Сину, ти прагнув свободи і простору,
Та опинився на відстані пострілу!

У коридорах столичного моргу
Батько і мати — чужі, незнайомі,
Врешті, одному молилися Богу,
Спільного горя пізнавши судоми.

Стіни дрижали від даху до цоколя...
Він був з Донецька, вона — з-під Тернополя.

Сплять молоді, барикади позаду,
Тільки соснові борти поміж ними.
Й кожен боровся ж неначе за правду
На барикадах морозу і диму.

Змовкли гранати, зломилися палиці...
Перший був строчником, інший — майданівцем.

Поряд по ящику ситі чинуші
Щойно від страху вернулись до тям,
Знову, продавши дияволу душі,
Грали у шахи чужими життями.

В демонських іграх диявольські правила:
Знайти Каїна, знищити Авеля!

Тільки синів не вернути... До речі,
В смерті немає ні «наших», ні «їхніх».
Батько обійме матір за плечі,
Зона відчуження лагідно зникне.

Двоє молитимуться неприкаяно —
Мати за Авеля, батько за Каїна.

ТРИ УЛАМКИ СЕРЦЯ

На похорон Василя Мойсея

Мені лишилися тільки три уламки серця.
То — гордість за народ з крутих Дніпрових круч,
Глибокий біль за тих, хто більше не вернеться,
І сором, що зробив так мало власноруч...

МАЙДАНЧИК

У вузьких провулках біля храму —
Діти з дерев'яними щитами.
Граються, напевно, у Майдан.
Я згадав: це ж ми колись так само
Власними пишалися синцями,
А сьогодні — гинемо від ран...

Гинемо, не розібравши суті,
Зраджені, залишені, забуті,
Мов ікси, помножені на нуль.
В наших грудях б'ються згустки люті,
Наші стріли змочені в отруті —
І тому смертельніші від куль.

Ми уже не зможемо, як діти,
Із землі підняти всіх «убитих»
І помчати разом на футбол.
Траурні слова розвіє вітер
Чорним пилом непотрібних літер
Над труною з вишитим гербом.

Всі ми люди жадібної вдачі —
Кров гаряча, лютощі звірячі,
Смерть хробача. А душа пуста...
Діти грають в ігри недитячі,
Сива матір на могилі плаче,
Віє смертю цвинтарна плита.

Кров в журналі, вбивство на екрані,
Поки що гвинтівки дерев'яні,
Поки — тільки гупі і синці.
Може, цей майданчик завтра стане
Ще одним розстріляним майданом
З пам'ятними списками вкінці.

Звечоріло. Стих дитячий гомін,
На майданчик впав прощальний промінь,
Як останній шанс на каяття.
Може, совість, вирвавшись із коми,
Ще осяє вицвілу свідомість
Вічною священністю життя!

СОЛДАТ

Мені оце наснилася війна...
Немов мене поранили в бою.
І ось, я закривавлений стою,
А навкруги — завітчана весна.

А навкруги — буяючі сади:
В зеленім морі білі кораблі.
А я припав до чорної землі,
Мов спраглий до холодної води.

Немов до материнської руки...
Немов мої надії ще живі...
І пальцями зеленої трави
Торкнулося дитинство до щоки.

Не знаючи ні ночі, ні зими,
Качається дитинство по росі.
А я лише вдихаю голоси
Своїми пересохлими грудьми.

Але ж вітри на те вони й вітри...
Я думав — цвіт, а то були сніги...
Мою весну пожали вороги...
Мою журбу приспали явори...

Мені оце наснилося... А втім,
Я досі не прокинувся, мабуть.
Моїх думок солдати все ідуть,
Хай не забракне відданості їм!

ПАТРІОТИ

Футболками, гаслами, лайками, твітами,
Стрічками, піснями, плакатами, квітами...

Роботами, сім'ями, дачами,
То збудженими, то ледачими...

Патріоти йшли...

Скандалами, джипами, віллами, яхтами,
Багамами, оксфордами, еміратами...

Ефірами, шустерами, куликовими,
Новими обличчями і люстрованими...

Патріоти йшли...

Продуктами, касками, бронезилетами,
Бездоріжжям, лісами, полями, заметами...

Волонтерами, християнами,
Дружинами, сестрами, мамами...

Патріоти йшли...

Гробами, сльозами, кривавими росами,
Укропами, хунтами, малоросами...

Коктейлями, каменями, патронами,
Солдатами, кіборгами, батальйонами...

Патріоти йшли...

Віктор Гребенюк

Донбаські новели

УСЕ В МИНУЛОМУ

Вони тікали в безвість. В нікуди, ні до кого, аби мерщій і подалі. Щоб тільки не було чути вибухів, не було видно полум'я, не двигтів світ під ногами. І щоб не бачити тієї страшної вирви на дитячому майданчику, що її доводилося зі страхом оминати, особливо ввечері, збігаючи з квартири в підвал, тільки-но знову починався обстріл.

Після чергової канонади гримнуло так близько й так гучно, наче молотом по голові. Визирнувши, Валюша стала як вкопана: сусіднього під'їзду не було. Сусідній під'їзд лежав зіжмаканий, і їй враз здалося, що таким ось-ось стане все її життя, і життя двох її дітей. Надіятись на щось хоч би трохи краще було вже марно, вони досить натішили себе порожніми надіями: то за день-два припиниться Майдан, то на ранок порозходяться тітушки, то ще трішки й Красношахтарськ візьмуть наші... Чи на будь-що, аби перестав двигтяти й палати світ!

Але це вже край усім надіям. Сусіднього під'їзду нема, і їхній почав коситись та напевно впаде.

Вони жили на другому поверсі; Валюша забігла в квартиру, поскидала що бачила у дві валізи, а документи вже котрий тиждень носить за пазухою, і побігла назад, по дітей. Сашка й Дімка, дарма що першокласники, все зрозуміли: не один і не двоє з їхнього двору так само поспіхом покинули місто.

Можливо, ті й мали куди. До бабусі з дідусем, до дядька, до двоюрідного брата... Вони ж не мали до кого.

Валюша була сиротою, чоловік давно відцурався. Просто чула, що артилерія стихла, й пішла з малими на околицю.

Таких, як вони, було чимало, там і там, по всій Окружній. П'ята чи шоста попутка таки спинилася. В кабінку втиснулася якась огрядна тітка, а їй з дітьми шофер махнув рукою: в кузов.

Вони жваво видерлися в кузов, щоб тільки шофер не передумав, — і жахнулись: у кузові лежали трупи. Та водій уже газонув, швидше й швидше, і Красношахтарськ віддалився за приміські посадки. Валюша не зажила в ньому щастя й не хотіла б сюди вертатися, та й не було куди й до кого.

— Мам! — раптом верескнув Дімка. — Это Васин папа, из Б класса! — показує на тіло.

— Развернитесь и смотрите в другую сторону. Это всё позади, в прошлом.

— Мам, а куда мы едем? — це вже Сашка.

— От войны. Смотрите на дорожные знаки.

Кілометр за кілометром усе частіше стали з'являтися написи «Харків». Отже, до Харкова. До Харкова.

У великому гомінкому місті їх висадили, а товста тітка порадила разом з нею йти до переселенського пункту.

Харків був переповнений біженцями, їх було видно й чути всюди, а що ближче до того пункту, то все більше чувати донбаський говір. Вона зайняла чергу, заповняла якісь анкети, їх штовхали й лаяли. Та врешті відмовили на сьогодні — і в поселенні, і в їжі, і в доброму слові.

— Тебя как зовут? Валя? Тут, Валюша, не дашь на лапу — не прорвёшься, — підійшла до земляків опасиста тітка. — Я тут кое-какие ходы-выходы знаю. Могу помочь...

Валюша вже хотіла було вийняти гаманця й передати «на лапу» — аж ураз сполотніла: вона в поспіху не забрала гроші з квартири.

— Ну как знаешь, — розчаровано буркнула жирна тітка й пішла собі.

Валюші сильно захотілося плакати, але вона подивилася на Сашку з Дімкою і вирішила — переступити через себе. У Харкові жив її колишній чоловік. Не навідувався,

не дзвонив і не платив аліментів. Знає тільки, що женився вдруге, дітей Бог не дав. Телефон ось не видала... Семенченков. Степан.

— Валюша, да ты чё? — почувалася насмішлива відповідь у мобільнику. — Столько лет прошло, всё давно забыто. Всё в прошлом. Да я и не в Харькове уже, только что в Россию к мамаше рвонул, видя, что творится. Прощай. Не звони.

Валюша закусил губи і відвернулася. Так-сяк взяла себе в руки й побачила неподалік міліціонера. Ходив, нога за ногою, туди-сюди позирав, кийком по литці себе постукував.

— Разрешите мне здесь сегодня пониженствовать. Мы с детьми с Донбасса приехали, жить негде, есть нечего, а я деньги, видать, потеряла.

— Да стой, мне что. Вон туда лучше, ближе к церкви. Я к концу смены подойду, пятьдесят гривен — мои.

Валюша сіла, посадила дітей, поклатала біля себе Дімину бейсболку і стала шептати молитви. Як знала. Своїми словами.

За хвилин п'ятнадцять хтось кинув гривню. Перегодом ще хтось. І ще трохи копійками.

А потому хтось нагнувся і поклав у нажебрание... візитну картку.

«Степан Семенченков, предприниматель», — прочитала візитку й підвела очі. Біля неї стояла доглянута, модно вдягнена, проте якась втомлена пані її літ.

— Валюша, я... как бы сказать... бывшая вашего бывшего. Видела как-то вашу фотографию в Стёпином альбоме. Он позвонил мне, где вы сейчас. У меня большой дом под Харьковом. Вставайте, поехали.

ДВІ ЖМЕНИ КОШТОВНОСТЕЙ

Виїхати з міста ми з матушкою вирішили відразу, ще коли трагічні події на Донбасі тільки-тільки починались. Була моя черга правити у соборі, й раптом ні з того ні з сього розколосило скло на престольній іконі. Не на будь-якій — на образі святогірських угодників: це велика святиня в нашому краї¹⁷. Тоді я вирішив, що то мені знак, і ми з матушкою стали готуватись до виїзду. Мали куди виїхати, бо теща живе на Сумщині. Спершу перевіз дітей, а другою ходкою — ще чимало речей. Одначе самі мусили загаятись.

Річ у тім, що матушка доглядала важкохвору самотню жінку, Євфросинію Гнатівну, багатолітню нашу парафіянку. Її не було на кого лишить, і, здавалось, нещасна от-от піде з цього світу. Проте баба Фрося все чіплялася за життя, і я, теж час від часу приходячи, дивувався кожного разу, де ще в неї крихта сили береться.

Я щодня потерпав, що ми все тут, все тут, а за кого возношу молитви — незрозуміло. «О властéх»: це за яку владу — київську, чи донецьку, чи, може, московську? «І воїнстве»: це за яке військо — українське, чи сепаратистське, чи, може, за чеченців? А що робити, як прийдуть «ополченці» освячувати свій прапор? А як мені ховати їхніх загиблих — «со святими упокой»?

Але от одного разу матушка сказала, що Євфросинія Гнатівна просила причастити її ще сьогодні ввечері. Бо вже геть погано. Я прожогом до неї, посповідав, причастив. А потому баба Фрося мені й каже: мовляв, як помру, не забудьте подзвонити внучатій племінниці Нюрі, хоч вона до мене й не признається. І ще: у шкатулці на он тих антресолях є фамільні цінності, то Нюра хай собі візьме частину, а решту собі візьміть.

Я сприйняв цей уривчастий шепіт за передсмертне марення: які там цінності в цій убогій хрущовці?

Наступної ночі раба Божа Євфросинія відійшла до Господа. На похороні було кілька сусідок. А в потріпаному

¹⁷ *Святогірські угодники* — «які во Святых горах на Донці» прославились (у Святогірській лаврі на Донеччині).

записнику біля телефона я знайшов на букву «Н» оту саму Ньюру, тож і вона приїхала. Таких у народі звуть не інакше як «сіра мишка»: невеличка, нічим не виразна, як рядова бухгалтерка в радянській конторі.

Про шкатулку я Ньюрі нічого не сказав, бо й сам забув. Але квартиру належало, як-не-як, на певний строк опечатати. Тож я, проводячи поглядом по розхитаних, засалених меблях, старому килимку «з оленями» на стіні, облущених стінах, згадав про шкатулку на антресолях.

Овва, то не було передсмертне марення. І навіть не така вже й шкатулка — ціла тобі шкатула. І в ній повно всіляких дорогих речей: сережки, персні, намиста... Я поклав її на дно свого місткого портфеля, наверх — Требника і Службеника та викликав відповідну службу, щоб опечатала квартиру.

Тепер нас нічого не тримало на Донбасі. Другого ж дня ми виїхали.

...Ще дорогою мені розболілися всі суглоби. Ледве кермо держав. Приїхали, поселились; уранці я встати не можу: суглоби не тільки крутили, а й розпухли, і дихати було важко. Пролежав кілька день, а там з горем-бідкою підвівся й дошкандибав до благочинного тих місць отця Іоана, мого семінарського другаки. Треба ж десь тут служити, якось хліб насущний добувати.

Отець Іоан — спаси його, Боже, — слово, обіцяне раніше, дотримав: поклопотався, щоб був я другим священиком у його храмі.

Однак служити не довелось. Я знову не зміг підвестися з ліжка.

Приходили лікарі, приходила сусідська бабуся-зільниця, пив я таблетки, пив гіркі відвари, щось там приклала матушка до рук і ніг — та ба, все то воно як вмерлому кадило.

— Слухай-но, брате, — одного разу провідав мене семінарський другаки, — ти часом не забув ісповідати якийсь тяжкий гріх?

Я недовго перебирав у пам'яті своє життя. Шкатулка, звичайно ж, ота шкатулка баби Фросі! Адже часи нині

важкі, хто зна, як живе та Нюра: може, в підвалі тулиться й у черзі по гуманітарку стоїть, а в мене ж її коштовності! Щоправда, небіжчиця заповідала їй не все те золото-діаманти. Виразно пригадую, що сказала: «Хай візьме частину — решту собі візьміть».

Я зібрав усі сили й негайно поїхав назад у те місто, яке, здавалося, покинув надовго. Дістався без пригод: хоч і мав священицьке посвідчення, та моя окладиста борода й підрясник стали найкращими документами на всіх блокпостах.

Телефон Нюри був простий, я запам'ятав його, тож приїхавши, подзвонив. Вона призначила зустріч на ранок, на роботі.

Якось уже з Божою поміччю я перебув ту ніч і дістався за вказаною адресою. Мені здавалося, що «сіра мишка» має й працювати у такій же «сіренькій» конторі, й таки dokonче рядовим бухгалтером.

Нюра справді мала діло до грошей. За вказаною адресою виявилось... «міністерство фінансів». І за офісним столом сиділа пещена дама, зі смаком убрана в той простий одяг, що так недешево коштує. І погляд вона мала впевнений і колючий.

Я коротко розповів суть справи, попросив вибачення і простягнув шкатулку: візьміть те, що вважаєте своєю частиною. Проте Нюра прийняла до рук шкатулку, відкрила, поглянула, взяла коштовності у дві жмені, опустила назад і холодно промовила: «Это всё переходит в казну ДНР». Встала і до кабінету — мабуть, за якимось сигналом — увійшов охоронець. Мені, зрозуміло, нічого не лишилось, як попрощатися й піти.

«Що за дурне становище! — картав я себе, вертаючись. — Тепер навіть те, що по праву належало мені, працюватиме на сепаратистів. Що за телепень із тебе!»

Проте за кільканадцять кілометрів помітив: давно перестали боліти суглоби, я міцно тримаю кермо і дихаю на повні груди.

ПОЧУТИ ДОНБАС

Коли після скаженого обстрілу блокпост зайняли сепаратисти, Ілля Захарук лежав нерухомиий, а його уніформа тліла й димілася. Він лише побачив, як хтось у балаклаві нагнувся над ним, зняв йому каску, за голеним по-козацьки чубом переконавшись — це доброволець, поглянув йому в очі й сказав:

— Этого в лазарет. Он не обгорел почти что, но сильно контужен.

Але козак нічого не чув і не міг спромогтись хоч на слово.

До нього підійшли, поклали на носилки, у медичну машину й повезли.

Так Ілля Захарук опинився серед ворогів, у ворожому шпиталі. Бачив тільки, що до нього підходили у білих і зелених халатах, про щось говорили між собою, знімали з нього пропалений одяг, робили уколи, — однак Ілля нічого не чув і не міг спромогтись ні на слово. Немов було це не з ним, а десь в паралельному світі. Потому провалився у сон.

Коли прокинувся (хтозна-скільки минуло часу), побачив медсестричку, що нахилилась до нього. І знову ж — неначе в іншому світі: ні звуку й ні слова.

Дівчина взяла аркуш паперу й великими буквами написала: «Ты в Донецке в госпитале, сильно контужен, не можешь слышать и говорить. Лечение будет, наверное, долгим, и еще не известно, чем кончится. Хочешь, я научу тебя языку глухих? Меня зовут Света».

Ілля прочитав, поглянув на миловиду сестричку й кивнув. І так почалась їхня учба.

Ілько спершу почував себе малою дитиною, що тількино починає говорити. Либонь, зараз кумедно белькоче, мов дитя, лиш мовою глухих. І ці помилки змушували Світлану всміхатись, як старшу сестру, коли вчиться говорити її молодший братик.

Але сестричка, певно, добре зналась на сурдопедагогіці, бо навчання йшло доволі швидко. Вона малювала

якийсь предмет, або показувала картинку, чи й сам предмет, якщо був під рукою, і кілька разів виразно робила рухи. *Серце*: вказівним пальцем двічі торкнутись там, де серце; *тиск*: правою рукою двічі стиснути ліве передпліччя; *високий тиск*: по лівій долоні вгору правою і двічі стиснути ліве передпліччя; *температура*: праву руку — під ліву пахву; *температура падає*: те ж і дві розкриті долоні, одна проти одної, — донизу; *говорити*: вказівним пальцем два кругових рухи від губ; *слухати*: праву долоню буквою С притулити до вуха; «*Я одужую*»: показати пальцем на себе й по лівій долоні вгору, обидві долоні стиснувши — від грудей уперед...¹⁸ Вивчали й жестову абетку: *а* — пальці в кулак, *б* — схрестити вказівний і середній, *в* — долоня прямо, *г* — вказівний донизу... І склали кілька перших слів: С-в-є-т-а, І-л-л-ю-ш-а, Д-о-н-е-ц-ь-к, У-к-р-а-ї-н-а.

Одну годину на день, переважно зранку, тривали їхні заняття. Потім Світлана йшла, учень же відразу починав чекати наступного ранку. Заходили інші медсестри, і лікарі, переважно сердиті, щось зло говорили між собою та глипаючи на Ілька, однак він не чув і думав лишень про завтрашній ранок.

Мабуть, і Захарук був здібним учнем. На кінець другого тижня вони вже розмовляли — не розмовляли, а балакали, — не балакали, а базікали, часом збиваючись і повторюючи одне й те саме: про погоду й сніданок, про лікування, про собак, про спорт... Не говорили тільки про війну, а вибухів, що лунали раз по раз, він не чув.

«Ти. Дуже. Красива», — якимось сказав жестами Ілько.

«Спасибі, а ти мужній і розумний», — відповіла Світлана.

Після цих успіхів вона принесла у палату ноутбука і декілька дисків. Тепер учень зміг навчатися і коли немає вчительки. Тут виявилися й уроки з уже пройденим, і нові захопиви розповіді про тварин, про різні країни...

Серед усього цього багатства натрапив Ілля на Євангеліє. Щоправда, Євангеліє від Матфея було перекладе-

⁴ Це опис букввальних значень, у переносному розумінні — жести інші.

но на *американську* мову глухих, трохи відмінну від тієї, що навчила його Світлана, однак майже все із тих жестів Ілля зрозумів. Не все зрозумів щодо змісту, деякі вислови здались йому парадоксальними й зовсім не очевидними, проте змушували добряче задуматись. (Він досі, можна сказати, не чув і не читав Євангелія, хіба що коли-не-коли у тій церкві, що в його містечку, але там правилось по-церковнослов'янськи).

Особливо його збентежили такі слова Ісуса Христа: «А Я кажу вам: любіть ворогів ваших, благословляйте тих, хто проклинає вас, добро творіть тим, хто ненавидить вас...».¹⁹ Справді, парадоксально. І є над чим добряче задуматись... Особливо після всього, що побачив і пережив останніми місяцями.

«Принеси. Мені. Б-і-б-л-і-ю. По-у-к-р-а-ї-н-с-ь-к-и», — попросив він Світлану наступного ранку, і кілька тижнів читав Святе Письмо. Лише процедури, Світланіні заняття і Святе Письмо.

А потім прийшов ранок, коли він попросив: «Покажи, як буде “В-и-х-о-д-ь з-а м-е-н-е з-а-м-і-ж”». Ось так, показала вона. Ілля це повторив, а Світлана у відповідь лише притулилась до вже зміцнілої, статечної фігури.

— Ну вы даёте, кто ж в такое время женится? — вразився працівник загсу. — Да и бланков новых у меня нет, только старые, украинские.

— Заповной українські! — раптом промовив молодий.

Новість про те, що важкоконтужений, майже безнадійний, заговорив, миттю рознеслась по лікарні! Не інакше як любов, от що любов робить, — цокотів увесь жіночий медперсонал, згадуючи, що вже чули десь про таке: чи то в тому серіалі, чи в тому, чи в журналі якомусь читали... Навіть зібралися йти вітати.

— Постой, постой, — раптом спинив цю ейфорію замполіт. — Значит, пленний Захарук уже не тяжело больной, он уже полностью здоров? Так что завтра, на банде-

⁵ Євангеліє від Матфея, 5:44. Переклад Патріарха Філарета (Денисенка).

ровский Дзень Незалэжнасти, будет у нас идти по Донецку вместе со всеми пленными — коридором позора.

* * *

Він ішов у колоні серед понурих, потомлених і осунутих бранців та після місяців повної тиші усе вражався кожному звукові. Натовп по обидва боки щось кричав, скандував, улюлюкав... Трохи згодом став Ілля вирізняти з цього потоку слів окремі вигуки й уривки фраз:

- Фа-ши-сты! Фа-ши-сты! Фа-ши-сты!
- Твари! Твари!
- Добить их надо!
- «А Я говорю...»
- Фа-ши-сты! Фа-ши-сты!
- На колени!
- Уроды!
- «А Я говорю вам...»
- Фа-ши-сты!
- У-бий-цы!
- «А Я говорю вам: любите врагов ваших, благословляйте проклиняющих вас, благотворите ненавидящим вас...»

МАРОДЕРИ

«І набоїв лишилось обмаль, і до наших далеко. І вечір настає, невідомо якою ніч буде. А якщо знову посунуть, чим будемо відбиватись? А сепаратисти онде лежать, при зброї, вже застигли...»

«Вважай, купи озброєння — на мертвяхах. Кожен обвішаний. А в нас усе пощитано, і щот малий. Якщо сепари по своїх вернуться — заберуть і трупи, і озброєння, і ще по нас ударять...»

— Ти, Степаненко, про те саме думаєш, що і я?

— Про те саме, Куманишин.

— То що, поповзли?

— Поповзли, трясця його матері.

І вони де по-пластунськи, де пригнувшись, поквапились на погасле поле бою.

Вороги лежали хто як: то кілька навалом, то поодиноці, хто ницьма, хто навзніч, хто скорчившись на боці... Чимало в балаклавах, а дехто — без. Темні лиця, світлі... Втім, усі зарослі, та й сутінки заходять: у степах темніє рано.

Спершу брали тільки зброю: знімали автомати, відчіпляли ріжки з набоями...²⁰ І все — у мішок, і тягнуть за собою. У когось (мабуть, якогось командира) забрали сумку-планшет: а що як там важливі документи? Потому прийшло на ум, що такі-сякі документи можуть бути і в рядових, у кишнях, за пазухами. У трьох-чотирьох — нічого, лиш якісь ампули, у п'ятого Степаненко намацав гаманця, покрутив хвилю — і туди ж, у мішок. У шостого...

— Ого... Ну й ну... Ото да...

— Що там? — підповз Куманишин.

На шиї мертвого сепаратиста гронами звисали золоті хрестики, медальйони з іконками різної величини — десятки, десятки.

— Давай-но ще глянемо його речешок, — заходився трясти Степаненко.

⁶ Ріжки з набоями — частина кулемета чи автомата, куди вкладають патрони.

Однак із рюкзака, що лежав поруч, вивалилась тільки якась книга, товста, дебела, в окованій важкій оправі. Розгорнули — що воно таке? Явно не військове, щось, певно, теж церковне.

— А, поняв. Ти згадуєш, Куманишин, був у нас недавно в бліндажах батюшка, сповідав там, все таке, і казав, що бандюки розграбили десь тут у районі церкву.

— Ну?

— То, видно, з тої церкви. Мародер, кароче. Шо з нею робити, з книгою?

— Казали моя бабця: що Бог дає — все в торбу.

— Ну, в торбу, то в торбу.

Торба, чи пак добрячий лантух, була набита вщерть, отож мусили вертатись назад, бо вже геть сутінки настали. Тягли її, тягли, по вигорбках, по кущах — аж забовваніло щось попереду, високе й широке. Такого біля їхніх бліндажів не було й близько.

Схоже, заблудились.

— Давай-но переждем.

Вони пригинцем та навколішках добрели, дотягли до того високого й широкого — то виявилася скирта сіна. Що ж, гаразд. Притулилися, відпочили. Ніч можна переждати, а світатиме — зорієнтуються.

Лежали, мовчали. Знову, мабуть, обидва про одне й те ж.

— Ну, боєприпаси — то ясно, роздамо кожному, хто скільки потребує, — порушив мовчанку Степаненко. — Але знай, Куманишин, тим, що було в нього на шиї, я не поділюсь. Це моє. Фронтівий трофей. Хочеш — забирай гроші.

— Ти б не дурів ото. Не маєш хрестика на шиї? То вже візьми одного. А від тих усіх шия до землі не пригнеться?

— Бери гроші, Куманишин, і не виделуйся. Туди я не один гаманець вкинув.

— Ні! — сяйнула думка Куманишина. — Я візьму ту книженцію. За пазуху, замість броніка.²¹

²¹ **Бронік** (жарг.) — бронжилет, яких у перші місяці Донбаської війни було зовсім обмаль в українських військах.

Так і зробили: той надів хрестики й медальйони, той — поклав на груди книгу.

Тиша. Заснули. Поринули в теплий сон. У теплий. У гарячий! У нестерпно жаркий!!! Куманишин схопився від кошмару: снилась пожежа у його хаті.

Ні, це не сон! Горить скирта!

— Степаненко! Степаненко, горимо!

Побратим не озивавсь, а сіно палало над ним, за ним, обабіч нього.

— Степаненко!

Куманишин потяг його за собою, мигцем — вернувся по лантуха з боєприпасами, мигцем — знов за побратима... І раптом серед того жару холодом обдало, що тягнути далі треба тільки боєприпаси.

...На ранок із бліндажів ще було видно, як жевріла та далека скирта.

— Вони лупили не по вас, просто по скирті, щоб загорілась, безшумними запалювальними, — сказав майор Дмитрук. — Влучили в Степаненка ненароком, куля пройшла навиліт і запалила сіно. Ну а ти, мабуть, в броніку був?

Куманишин згадав і вийняв з-за пазухи свого «бронешилета». Куля пробила карбований мідний оклад і запалила книгу зсередини. Усе спопеліло й ранковий вітер розвіював над бліндажем те, що донедавна було Псалтирем. Лиш на одній обвугленій сторінці ще можна було прочитати: «Хто живе під охороною Всевишнього, той під покровом Бога Небесного оселиться».

ХРЕСНИЙ

Бозна-коли і хтозна-чому виник цей хутірець посеред луганського степу. Принишклий, зіщулений на всіх вітрах-суховіях, далеко від усіляких вітропорок і будь-яких перётик²². Здавався чи то маленьким затятим викликом усім негараздам, чи забутим наміром нового життя посеред голої рівнини.

У біноклі було добре видно абияку хату, абиякий хлівець, такий-сякий садок, такий-сякий городець і декілька худючих кіз. Та й неозброєним оком було видно, бо ж сказано — гола рівнина. Звісно, колись вилась до хутора яка-не-яка стежина, проте за воєнні місяці й сама заросла, і некошені бур'яни приховали її. Тепер степ іще й нашіповано мінами з усіх боків. Уже не хутірець, а острівець, пристанище якогось місцевого робінзона.

Хто ж там живе і яким духом виживає?!

Коли на вершку всохлої груші поруч із хатою з'явився прапор сепаратистів, ніхто по обидва боки пригаслих бойових дій не мав сумніву — хто там живе і яким духом дише.

Боєць Лисиця і боєць Меткий одного разу влаштували туди самовільну вилазку. Із Меткого був добрий сталкер, якимось особливим нюхом відчував небезпеку: де поповзом, де нагинці прокралися невідомим полем. І ще в Меткого добре замикався язик за зубами, а в Лисиці — мови не тримав. Тож Лисиця розтріскотів про ту вилазку: і що на порозі лежав наш прапор, об який ноги витирають, і що на хутірці була сама молодичка, тож він на ній злість зігнав, і що «віджали» в сепаратистки пару сот гривень і три пляшки горілки. Другого дня посадили бійця Лисицю на гауптвахту, а потім і під суд пішов. А Меткий — ні, наче його там і не було.

Минуло більш як півроку. Коли-не-коли позирали військовики на той хутір: з'явився за якийсь час чоловік молодиці, порали городець, збирали садовину, доїли кіз...

²² *Вітропорка, перётика* — смуга дерев у степу.

Потім випала пороша, розтала, потім випав і сніг. Із комина робінзонової хати повився ріденький димок.

На цій частині фронту не стріляли давно, лиш ген-ген долинали постріли, і то при хорошій погоді або коли вітер із бойових дій доносив далекий гуркіт. Плоский білий степ із хатиною та двоголовим прапором на всохлій груші — та й більш нічого.

Аж одного дня звідтіля, з хутора, із груші, почулися крики. Боєць Меткий поглянув у бінокль: чоловік сидів на дереві, щоби якнайвище, і кричав у гучномовець, туди, «до своїх». Що кричав, годі розібрати, але видно, дуже схвильований.

— Баба, баба родит, неожиданно! Помогите! — почувся врешті за подувом вітру.

Меткий дивився-дивився у бік сепаратистів, та щось ніхто не поспішав на поміч за розпачливим криком:

— Жена родит! Помогите!

Тоді Меткий вирішив піти в самоволку вдруге. Бо якби попросив дозволу — не пустили б: тут все заміновано, сапера немає, а про його першу вилазку командири ж не знали.

Навіть не піти — поїхати. Сісти в таблетку,²³ поїхати, прийняти пологи, забрати породіллю з дитиною і передати в лікарню. А там — будь-що-будь.

Автомобіль стояв. Без пригляду. З відчиненими дверцятами.

Меткий стрибнув за кермо і повів білу машину білим степом. Їхав повільно-повільно, наче обмацував землю колесами; раз по раз спинявся, виглядав, обдивлявся, чуючи щось, чого не можливо почути, і бачачи те, чого не бачать очима.

Степ мовчав. Сепаратист на груші, заввидівши допомогу з ненадіяного боку, перестав лементувати. І ті, кого він благав, не стріляли у білу машину «укрів», що проникла в нейтральну зону.

— Гарячої води, багато! — кинув Меткий, ледь зістрибнувши на землю.

⁹ *Таблетка* (жарг.) – медичний автомобіль.

— Есть! — по-армійськи відповів робінзон і побіг до хати. — Еще, понимаете, слишком рано, сроки совсем не те...

Меткий вже колись приймав пологи: траплялися випадки, що перша освіта виявлялась потрібніша.

Цього разу народилася дівчинка, маленька, проте голосиста. Обмив дівчинку, привів у порядок роженицю.

Вони втрое сіли в машину («Я следом приду, всё позакрываю на хуторе — и мигом») і так само тихенько поїхали, по тій же колії.

Жінка мовчала і Меткий мовчав. Урешті спромігся:

— Винен я перед тобою, красуне. Сильно винен. Мусив би стримати того навіженого Лисицю. Чоловік зна?

Породілля — бачив у дзеркало навпроти — заперечно хитнула головою, очі ж сумні-сумні.

— Так що бери за кума, тут у нас і походна церква є. Буду хорошим хресним. Назвемо Надійкою, га?

У дзеркало навпроти побачив, як усміхнулася породілля. А в дзеркалі заднього огляду затріпотів жовто-блакитний прапор на вершечку всохлої груші.

БОЖЕВІЛЬНЯ

Коли бойовики зайняли психлікарню, з хворими попервах мирилися. Це ж дуже вигідно: поставити снайперів у слухових вікнах, гармати й міномети — на подвір'ї та й гатити по «украх», не боячись відповіді. Бо ж як-не-як то лікарня, її обстрілювати не наважаться. Хворих же замикали в палатах чи пропускали по двоє-троє в супроводі медиків.

Проте невдовзі психи стали заважати. Одних лякали постріли, навіть одиничні, так що почастішали випадки, а як починали гоготіти залпи, багатьох спішно відводили в підвал. Таке лікування вже гірше за всяку недугу.

А коли в четвертому відділенні пацієнти проголосили «народну республіку» й побилися до крові одночасно четверо «президентів», це образило бойовиків, і хворих вирішили евакуювати. Вночі приганяли декілька критих брезентом автомобілів, садили й вивозили, а хто має родичів близько й не буйний, — віддавали родичам. І так три ночі.

Уже як формували останній транспорт, до Богданенка з восьмої палати підійшов завідувач відділення й тихо сказав:

— А вас ми не візьмемо, і не надійтесь. Ми давно помітили, що ви не хворий, лишень прикидаєтесь. Не знаю, чи ви журналіст, чи ще якась нишпорка, чи наш колега — вирішили повторити експеримент Розенхана...²⁴ Але ви здоровий, ми вам лиш підігрували. Вибирайтеся звідси як знаєте чи зоставайтеся. Тільки он того зі шрамом на вилиці — бійтесь. Кардашов. Наш пацієнт, неодноразовий; була ремісія, але знову, бачу, рецидив.²⁵

І Богданенко залишився.

¹⁰ *Експеримент Розенхана* — У 1970-х рр. американський психіатр Девід Розенхан провів знаменитий експеримент: здорові люди, вдаючи хворих, були поміщені в психлікарні. Виявилось, що медперсонал сприймав частину здорових за хворих, а хворих — за здорових.

¹¹ *Ремісія* — полегшення стану хворого, *рецидив* — поновлення недуги.

— А тебя чего не забрали? — дивувалися бойовики.
— Я здоров. Как раз готовили к выписке. По ошибке сюда попал.

— Не один ты сюда попал по ошибке, — прогудів ополченець зі шрамом на вилиці.

— Весь мир — ошибка. Одна большая ошибка, — промимрив боець поруч.

— И что же тогда мы здесь делаем? И война эта — ошибка?

— Да это и не мы воюем... Америка с Россией.

— А мы — пешки.

— Это ты слишком высокого мнения о нас. Мы не пешки. Мы — шахматная доска.

— А как по мне, — озвався довготелесий бойовик із перебинтованою шиєю, — то война лучше мира. Ну кто я был в мирное время? Червяк из копанки. А теперь — человек, — поплескав по автомату. — Вон идет какой-то мудило, — показав на одинокого перехожого, — может быть, инженер какой-нибудь из шахтоуправления. Теперь он у меня на мушке. Теперь он — червь.

Богданенку, все ще у лікарняній піжамі, було трохи не по собі серед цих понурих, неголених чоловіків у плямистих формах. Пройшовся порожніми коридорами психлікарні. Торснув одні двері, другі — всі замкнено. Тільки склад кастилянші розчинено геть навстежу.

Наступного дня, проходжаючи поверхами, помітив, що нові насельники цього дому — теж у лікарняних піжамах. Стоять на верандах, кривляються.

— А, это... Это чтоб укры не догадались. Они ж в ответку по нас не стреляют, дурдом потому что. Так мы наших некоторых нарядили дураками: в бинокли ж всё видно.

Ще наступного дня карнавал захопив трохи не всіх, Богданенко в піжамі вже всюди був, як свій серед своїх.

— Баб только нет, вот что плохо, — потягнувшись після чергової канонади, блаженно промуркотів опецькуватий ополченець. — Надолго мы здесь? — звернувся чи то до старшого по званню, чи так — у порожнечу.

— А что нам? Сиди себе да пуляй. Ответки-то нет. Кто

ж по больнице стрелять будет? И бухло, и ширка, и хаванина — всё вовремя. Сиди да пуляй.

— А я вот не за это, я за правду, я против нацизма!.. — вигукнув зовсім юний боєць, та змовк, наштрикнувшись на іронічні посмішки «сослуживців».

— А вот мне, ребята, бабы на войне не надо. Я когда стреляю, когда огонь, когда всё горит от моего ствола, — честное слово, лучше, чем на бабе, себя чувствую. Верите, нет?

— Верю. Мне так, когда на БТРе мчу. Или на танке. Я на гражданке мотогонщиком был...

— Весь мир — ошибка. Одна большая ошибка, — знову промимрив той самий боєць і ліг горілиць споглядати вицвіле небо.

Богданенко не втручався в розмови. Він лише ходив поміж цими людьми, стояв, сидів, слухав і подумки ставив діагнози. «Тут лише двоє здорових, — підсумував урешті: — я і цей ось боєць, що зі світовою скорботою в очах, мов Еклезіаст,²⁶ споглядає вицвіле небо».

Раптом небо з гуркотом ринуло на божевільню!!! Раз за разом, раз за разом клубки вогню падали й падали на її покрівлю, на стіни, на подвір'я!! Рухнула покрівля, там і там рухнули стіни, загорілась споруда, загорілось подвір'я і голоси людей потонули, наче охляли плавці в штормовім океані!

...Коли все припинилося, Богданенко підійшов до ще палаючих руїн і промовив:

— Експеримент завершується, як сказав би доктор Розенхан.

¹² Натяк на біблійну книгу *Еклезіаст*, або ж Проповідник («Усе марнота й гонитва за вітром» — Проп. 1:14). — Прим. ред.

ЧУЖАК

— Вперед! Вогонь! Вогонь! Слава Україні! — раз у раз чулося з-посеред кіптяви й диму, аж доки ворожий блок-пост було взято.

— Цей живий, тільки поранений. Перев'язати й доправити на допит, — почулося збоку.

Хтось одразу кинувся бинтувати скривавлене плече сепаратистові в балаклаві.

— А-а-а... — застогнав той. — Легче, укропы проклятые...

Його повели попідруки далі, далі, аж до бліндажів, і вони розчинилися у напівпітьмі впереміж із кіптявою й димом.

І ось на ранок той бранець-сепаратист, перев'язаний, рука в гіпсі, сидить навпроти старшого лейтенанта Сидоркова.

«Любопытно, тоже Сидорков», — подумав він і пильніше поглянув на однофамільця. Під балаклавою було загоріле, давно не голене лице чоловіка літ за шістдесят із глибокими зморшками, і волосся на голові теж геть сиве й давно не стрижене. Він був схожий на місцевий донбаський краєвид: випалена стерня, наче посипана дрібненьким вугільним пилом, невеликі байраки там і там, ріденькі вицвілі посадки...

«Наш, местный, что ни на есть наш, луганчанин, — подумав лейтенант, ледь почувши говір полоненого. — Не из России, не из Чечни, наш». Та все ж для форми мусив перепитати:

— Откуда же будете и за что воюете?

— Из Луганска, из Камброда. Слышал, нет, укроп проклятый?

— О чем речь! Каменный Брод, старейшая часть города. Когда-то был зимовник запорожских казаков, потом поселок, городок, а теперь район Луганска. Из него и Луганск вырос. Камброд мне дорог, я там детство провел, на берегу Луганки.²⁷ Итак, Дмитрий Ильич, за что воевали?

²⁷ *Луганка* — місцева народна назва річки Лугань.

— Да не за что, а против чего. Против вас, нациков, западenceв, против власти вашей проклятой. Но что среди карателей есть, оказывается, много наших, луганских, это для меня неожиданность. Чужак ты мне, лейтенант. И вся ваша власть бандеровская нам чужая. У меня жена, правда, была хохлушка из-под Киева; всё сперва по-українски балакала, даже я немножко с ней. Но потом и она, как и все, говорить стала.

— Жена в Луганске?

— Нет, наверное. Я с ней развелся давно. Вторая жена — русская, даже гражданства не меняла. Правда, детей Бог не послал. Только с первой один малец.

— Чего же развелись?

— На идейной, можно сказать, почве. Эти же наши республики — не на пустом месте появились. Давно всё готовилось, давно идеи в воздухе носились, исподтишка всё, задолго готовилось. Но моя первая совершенно меня не понимала! Я когда с ней развелся, потом, даже перекрестился наново, в настоящем православии. И, как батюшка велел, — даже крестик старый выбросил. Такой вот, как на тебе, укроп. Я, кстати, вместе с сыном крестился: с детства был некрещёным, понятное дело, а когда пришло время крестить сынишку, дома, жена говорит: «Да крестись и ты сейчас, какой удобный момент». Но как решил идти в ополчение — перекрестился наново и тот крестик выбросил.

— Ну да ладно, «ополченец» ты эдакий. Всё это лирика. Давайте-ка ближе к делу. Итак, нас интересует, сколько ваших «ополченцев» в этом поселке, где располагаются, каким образом поступает вооружение.

Проте далі «лірики» розмова не пішла. Дмитрій Ілліч Сидорков виявився справді сепаратистом ідейним: не за гроші, не за майбутні привілеї, не за чини — тільки «за Росію, Донбасс, да против вашей власти фашистской проклятой». Однак було видно з усього, що до невода цього разу попалася рибка дрібненька: дарма що ідейний, але простий шахтар-пенсіонер, мало осві-

чений у військовій справі. Напевно, рядовий, гарматне м'ясо.

Допитував його старший лейтенант Сидорков, потім майор Андрущенко, потім пробував ще хтось, і врешті махнули рукою: треба відправити в тил, а там нехай роблять із ним, що знають, — не наш клопіт.

— Сидорков!

— Я!

— Забирай його — і дуй в тил, до Григорчука.

— Слухаюсь!

Полоненого в наручниках посадили в машину, старший лейтенант — за кермом, поїхали.

Мовчали. Поля, якими пролягав путівець, були чимось схожими на Дмитрія Сидоркова: випалена стерня — там, де вдалося зібрати врожай, спалене збіжжя — де не вдалось, усе притрушено сіруватим пилом, рідкі посадки з повирваними деревами... І трупи: там, там, там...

— Это ж наши ребята лежат, — очутився від своїх дум терорист. — Что ж вы их, укропы поганые, даже не похороните?

— «Наши ребята», верно. Что уж «наши», так «наши». Только всё большей частью чеченцы да ингуши. Правда, и славянской наружности случаются. Похоронить их надо бы, конечно. По-людські. Да вот только заминированы они. Нескольких пытались поднять — а они взрываются. Вот такая она, ваша идейность! — раптово вигукнув офіцер і різко загальмував. — Выходи.

Вийшли.

Жайворонок десь високо в небі.

Тихий вітрець.

— Что, укроп, здесь меня решил хлопнуть? — поглянув Дмитрій Сидорков прямо в очі старшому лейтенантові Сидоркову. — Ну давай, давай. Что ж ты?..

— Нет, папа. Беги. Вон туда: за теми кустами — уже граница. Там нету проволоки и нету мин. А здесь ты чужак, папа. — І скочив в машину, щосили рвонув з місця, обдавши розгубленого старого хмарою густої пилюки.

БОГОМОЛЬЦІ

Усі сиділи, втупившись у вікна. Підкидало на вибоїнах, минали кілометри, ставало все жаркіше. Їхали й мовчали.

Їхали в полон, уже полонені. Куди везли — не знати: чи в табір, чи на розстріл?

Врешті мовчати наскучило. Що буде, те й буде. Є на світі війни, є й полонені. Цього разу не пощастило їм.

— Давно хотів тебе спитати, сержант. В кожного з нас — свій позивний. Ну й позивні ж не просто так, з чогось же вони взялись. Он — Олівець, бо високий, худий і малює; он — Гицель, ну в нього характер такий, тільки собак відловлювать; он — Рижий, ну то понятно чого. А чому в тебе позивний — Попик?

Попик зробив останню затяжку, щиглем вистрілив недопалка за вікно й неохоче відказав:

— Я й мав бути попиком. Турнули з семінарії.

— Тіпа фігово вчився?

— Не, «за систематичні грубі порушення уставу духовної школи». Ну, там теж... свій устав. Ну от пішов до війська...

— Та ти й тут з гауптвахти не вилазиш... Куди нас везуть усе-таки?

— Та не так важно. Найгірше — серед них чеченці, кадировці, бачив? А ще пити сильно хочеться. І матюкатись.

Їхали далі, гуцались по вибоїнах, матюкалися.

За сто літ не митими віконцями проминали одні й ті ж види, що не було за що й окові зачепитися: скільки ока — пожухлий бур'ян, попалені посадки, ніде ні людини, ні тварини.

Закурили знов. Викурили.

— Реально, пацани. Ше ці — так-сяк. А кадировці раз-два вкоротять віку.

На цих словах зупинилися. Наказано виходити.

Пошикувались.

— Дальше пойдете пешком, — сказав один з бойови-

ків. — В поселок, — показав на хати, що виднілись одразу за мостом; за хатами, далеко, ряхтіло золото церковних бань. — Но «пешком» — не то слово. Будете йти на колених. На колених появитесь перед народом Донбасса. В колонну по два — стано-вись!

— Ну що будемо робити, Попику? — тихо спитав хтось.
— Ти старший за званням.

І тут його сяйнула думка:

— Шапки зняти, перехреститись і стати на коліна! — голосно промовив Попик і вийшов очолити колону. — Перед Господом Богом, — додав тихіше із притиском.

Усі полонені шпарко наклали хреста й поставали навколішки.

— Шагом марш! — скомандував бойовик.

Колона рушила.

— Хресту! Твоє-мў! Покло-няє-мось, Влади-ко! — загукав Попик. — І святее! Воскресеніє Твоє! Сла-ви-мо! Хресту! Твоє-му! Покло-няє-мось, Влади-ко!..

На третій раз дехто з побратимів, чи влад, чи невлад, підхопив «речівку», а за п'ятим-шостим разом уся колона крокувала навколінки, одним спільним голосом, мов на плацу перед начальством, вигукуючи:

— Хресту! Твоє-мў! Покло-няє-мось, Влади-ко! І святее! Воскресеніє Твоє! Сла-ви-мо! Хресту! Твоє-му!..

— Чё это они? — спитав один бойовик другого.

— Это... я так понимаю... они стали на колени перед Богом и идут, как бы молятся. Я такое однажды видел, в паломничестве, в монастыре.

— И чё делать?

— Ну молятся вроде бы, пресекають не подобает... Мы ж... как бы... тоже...

Так уже проминули моста. Гучна молитва, що лунала раз у раз, уже привернула увагу селищан, люди стали виглядати з-за хвіртки, а дехто зі сміливіших ступив і на тротуар.

— Хресту! Твоє-мў! Покло-няє-мось, Влади-ко! І святее! Воскресеніє Твоє! Сла-ви-мо!

— Подержи мой автомат, — сказав один бойовик до другого. — Подержи, подержи...

— Э, э, да ты что?! Парень, дело нешутейное! Да ты ж говорил, — некрещёный!

Бойовик підбіг до колони полонених, сам став навколінці й закрокував разом з ними:

— Кресту! Твое-му! Покло-няем-ся, Влады-ка!

Постріл! змусив бранців оглянутись і встати.

Позад них стояв на колінах бойовик; постояв, похитався і впав.

До нього підбіг офіцер-чеченець, смаглявий і борода-тий, натиснув на курок знову:

— Шайтан! — І випалив ще.

ЛЮПУС

Із вигляду він був схожий на вовка: густо порослі сірватим волоссям лице й шия, гострий погляд, довгастий профіль. І вдачею нелюдимий, мовчазний, сім'ї не мав, — словом, вовк-самітник. Коли вчився у Донецьку в медичному, викладач латини якось кинув йому вслід: «Люпус».²⁸ Так його й стали звати у групі — і позаочі, і в очі, а він навіть не подавав знаку, чи подобається йому, чи ні. Потім із кількома з потоку пішов за направленням працювати в одну лікарню, тож перейшло в колектив і прізвисько. А якби й не перейшло, то, певне, його так назвали б і наново — хірурга, що все різав, різав, а виглядом і вдачею був подібний до вовка.

Коли мобілізували в «ополченці», у польовий лазарет, треба було придумати йому позивний, то думали недовго: латини тут не знали, тож стали кликати — Волчара.

Волчара розтинав плоть, виймав кулі, виймав осколки, відрізував пальці, руки, ноги, накладав шви... Двічі зробив аборти двом вічно зачмеленим «ополченкам». Про хід війни не розпитував, про життя в Донецьку теж, йому вистачало уривків фраз, кількох слів з-під густої матючні, аби розуміти, що коїться. Волчара, чи то пак Люпус, усе тільки різав, одрізував, виймав залізо із плоті та подовгу мив руки, втупившись поглядом у нікуди. Разів кілька навідався було до свого житла: мав хату на околиці міста. Востаннє взяв із собою все хоч би трохи цінне у здоровенний наплічник і більше туди не вертався.

А коли настало перемир'я, хірург із лазарету зник. Усі вирішили, що за своєю вовчою манерою, нікому не сказавши, гайнув наглянути за житлом, та й байдуже.

Але він, поночі, знаючи всі місцеві проходи, минаючи всі блокпости — і з того боку фронту, і з того, — вийшов на мирні простори і помандрував.

Нічого його не спиняло і ніхто не спиняв. Ніде не вимагали документів, навіть у придорожньому готелі. Він про-

¹⁴ *Люпус* (латин. *Lupus*) — вовк.

їхав — де маршруткою, де автостопом, де електричкою — пів-України, дивлячись, слухаючи, всотуючи усім єством те, чого давно не бачив, од чого й відвик, та скоро став навикати. А коли вийшов на забутому полустанку, пішов по шосе... далі старим розбитим шляхом... путівцем... ледь помітною стежиною. Потому і пригнутої трави не стало: тільки прибитий до стовпа чорний знак із білими пелюстками.

Чорнобильська зона.

Одначе не був би то Люпус, якби збився з дороги. Він не ходив по цих краях багато літ, ще коли школярем до бабусі приїжджав, а відколи бабусі не стало (а діда він і не пам'ятав), то й не мав до кого приїздити. Хати бабусиної батьки, пригадує, так і не продали, хоч добротна була цегляниця: спершу покупці не траплялись, а потім катастрофа, виселення.

Він ішов, розглядався, наче обнюхував, орієнтувався Бог зна по чому. Не стало одиноких дерев посеред поля — їх оточив уже ліс, не стало містків і кладок — зогнили й обвалилися, не стало ставків — замулились і заросли... Проте углибині підліску, трохи не в хащах, натрапив-таки на знайомий орієнтир: старий-престарий хрест на колишньому роздоріжжі, що не знати яким чудом уцілів і за радянської влади, й аж досі.

Стара баба стояла на ґанку єдиної жилої хати в опустілому селі й не могла отямитися з дивовижі.

— Добридень, тітко Ганно!

— Володю, ти?! Ти чого сюди? Що ж ти тутка будеш робить?

— Житиму, тітко Ганно. Чи бабусиної хати вже нема? А радіації не боюсь.

— Та ні, є. Щоправда, кілька год вже тому, як буря шихвер з одного боку знесла, та двері вибила, і вікна. Так що в хату ластівки стали залітати. А радіацію коли на вашому кутку заміряли, то казали, що одне-єдине чисте місце на всюю теліторію. А воно ж через те, що місце намолене було колись: недарма ж той куток Поцерковщиною називали. От тільки... Володю... Вовки. Вони так виють звідти, аж кров холоне.

— Гарзд, тітко Ганно, розберемося. — Сказав, ізняв рюкзак, вийняв обріз і вже озброєний пішов далі.

Ластівки й справді — відразу було видно — жили в бабусиній хаті: шугали туди й сюди крізь вікно без шибки.

Спер обріз на підвіконня. Поглянув у кімнату.

В кутку сиділа вовчиця з виводком.

Вони подивились одне на одне, пильно і строго, як одне одного достойні, вовчиця вишкірилась і тихо загарчала. Потому вступили погляди знов. Урешті Люпус промовив, не відвертаючи очей:

— Пойми. Здесь *моя* родина. Вот какая уж есть. Это *мой* дом. Я здесь очень давно не был, но теперь вернулся. А ты уходи. В свой дом.

Вовчиця встала і гучно й пронизливо зави-и-ила. Невдовзі десь ген із лісу почулось інше виття. Тоді вона взяла одне вовчєня зубами за загривок і, вийшовши повз хазяїна, зникла в гущавині.

ВИСТРІЛИТИ Й НЕ ПОПАСТИ

Сева й Аліса були разом усе життя. В одному дворі у війнушку гралися, в одну школу ходили, у стрілецько-спортивний клуб ТСОУ,²⁹ а там — стрільбища, тири, змагання... Вона зачитувалась про Наталью Ковшову, Розу Шаніну, він — про Карлоса Хечкока, Чака Меввіні.³⁰ Кожен мріяв про славу, гроші, а гвинтівка була просто частиною їхнього тіла й душі.

Спершу здружилися, потім покохалися, стали жити разом у садибі в передмісті Донецька. Садибу вони купили дешево, за перші ж гонорари. Ну як, «гонорари»... Словом, почали серйозні люди запрошувати Севу й Алісу на «зачистку конкурентів».

Насправді Алісу звати Маша, та вже так до неї пристало дворове прізвисько, що вона й сама себе ним називала. Була мовчазна, зосереджена, і коли вставала від шахівниці — а то їхня друга велика пристрасть, — здавалося, все ще обдумує кілька ходів наперед.

Сева був жвавійший і говіркіший, та вони мало говорили. Вистачало кількох слів, поглядів, дотиків милих рук. А про політику, вважай, не говорили взагалі. Політика на Донеччині була одна: Партія регіонів, де всі «наші»... А Київ, Москва, Брюссель і Вашингтон — то десь на інших планетах.

Та після повстання на Майдані політика поселилась і під їхньою покрівлею. Слово за словом, погляд за поглядом... Не знати чому і як, та щось, посіяне колись у їхніх душах — чи то уривком розмови дорослих, чи шматком газети на привалі, чи ковтком повітря з териконів, — проросло дивними пагонами. Сева став «за наших», і Аліса — «за наших», от тільки наші виявились тепер у кожного свої.

Так вони ще пожили кілька тижнів під однією покрівлею, майже не говорячи. А коли розбурхалась війна, Алі-

²⁹ ТСОУ — Товариство сприяння обороні України.

³⁰ *Наталья Ковшова, Роза Шаніна, Карлос Хечкок, Чак Меввіні* — знамениті російські й американські снайпери різних часів.

са одного ранку не дограла партії, котру починала чорними; встала і пішла вдягатись. Як на стрільбище. Сева зрозумів, що вже нічим не зарадити, що вона вже збирається в «ополченці»; пішов по свою амуніцію.

За кільканадцять хвилин зустрілись на ганку. Обоє в плямистому камуфляжі, понурі, відводячи погляди.

— Ну, дай Бог промахнуться... — тихо сказала Аліса, закинула за плече свій ремінгтон і пішла не оглядаючись.

Сева замкнув дім, закинув за плече свій мак-міллан і пішов у другий бік. «Не промахнеться, — лиш подумав. — У неї десять влучень з десяти».

...Наступними місяцями, служачи в добровольчому батальйоні, Сева двічі довідувався про Алісу. Як снайпер про снайпера. Вони ж не просто мовчали довгими роками, вони знали думки, звички, манери одне одного. І манеру стріляти. Адже кожен майстер своєї справи, і снайпер теж, має власний стиль, помітний, може, лиш іншому майстрові. Тож коли повертався із завдання і бачив офіцерів, убитих одиничними пострілами, — двічі визначив: Аліса поруч. З її дорогушим ремінгтоном, прекрасною оптикою не так близько, звичайно ж, навіть до двох кілометрів буде; та все ж відчував присутність рідної людини. Потім, напевно, її перекинули десь-інде, а згодом і його звідтіля, тож вісточок більш не було.

...Тепер Сева, позивний Сагайдак, лежить у напівзруйнованому будинку. Мабуть, сиротинець якийсь на краю зеленої зони. Під ногами ведмедик без руки, безголова жирафа, яскраві малюнки в пошматованих альбомах... Одяг рівними стосиками складено на полицях... Видно, поквапом виїжджали. Та вже не повернуться: після артобстрілів одних кімнат нема, зяють вирвами, інші втрапили стіни, шматки стін, мовби якась велетенська потвора відкушувала й відгризала.

А так — мир. Тиша, аж у вухах дзвенить. Аж не віриться, що кілька тижнів тому на Донбасі вирувала війна. І це його завдання вже не знати на що й потрібне. Лежить, визирює, прицілюється, та, правду кажучи, стріляти ні в кого і стріляти ні для чого.

Підвівся, встав і виглянув у кімнату. Дзень! — луснуло на скалки дзеркало посеред кімнати.

«Вона!» — відсахнувся за перестінок.

Пошарив по комбінезоні, сів, увімкнув телефона, знайшов номер.

— Алиса, дорогая, как я рад. Ты всё-таки ошиблась. Это было моё отражение, не я.

Аліса мовчала, та він упізнав її мовчання.

...Сева не повернувся в частину.

Двері старої садиби в передмісті Донецька зустріли його відчинені, з кухні чулося шкварчання її пахущої яечні з шинкою, а шахівниця на ганку була готова до нової партії.

МОЛИТВА

Несу Тобі, Господи, душу обпечену,
Повісплену кулями, братом скалічену,
Сплюндровану танками, юдами зречену,
Сльозами обмиту, майданами мічену,
Та не приречену.

Дай, Боже, у мріях нам бути високими,
В любові — розсудними, в правді — пророками,
В бою — справедливими, в слові — глибокими,
У гніві — тверезими, в цілях — стокрокими,
Та не жорстокими.

Не дай зачерствіти і стати байдужими,
Бо ми вже прокинулись, ми надолужимо!
І душу, що бродить ярами, калюжами,
І землю, яку самозречено плужимо,
Засій, Боже, ружами...

КВІТИ НА МАЙДАНИ

Щоб жити, потрібні сонце, свобода і квіти.
Ганс Крістіан Андерсен

Тут — барикади. Шини та бруківка.
Мішки з піском, залізно-ржавий ліс.
Немов стара воєнна кіноплівка
Історію покликала на біс.

Отут у полум'ї народжена свобода
Учора гордо йшла на повен зріст.
Тут вільне плем'я юно-безбороде
В огні кувало у майбутнє міст.

А нині тут весна. І — барикади.
І натовпи людей — ожилих і живих.
Музей свободи, мужності і — зради...
І спогади про «наших» і про «тих»...

Стоїть будинок чорно-омертвілий,
В порожніх вікнах — обгорілий крик...
Вчорашнє пекло — нині зеленіло
І червоніло в полум'ї гвоздик.

Немов на прощу: бідні та багаті,
Ішли з Донецька, Києва, Карпат...
Квітчастий килим на бруднім асфальті
За перського дорожчий устократ.

Вже не було куди лягати квітам.
А люди їх несли, несли, несли...
Майдан, що мав приречено згоріти,
Повстав, як фенікс, квітами з імлі.

Мільйони квітів. Мов снопи. В коліно.
Сердечне «дякую» і болісне «простіть».
В них сльози матерів і посмішка дитини,
І вдячність поруйнованих століть.

Майдан зацвів. У квітах барикади.
Лампадки тихо скапують слізьми...
Якщо змогли в цім пеклі дати ради,
То й після пекла лишимось людьми.

От тільки б не забути, не втоптати
Це море квітів в попіл барикад.
Спитаються — і нам відповідати
І за хрущі, і за вишневий сад,

За рідний край, за батька і за сина,
Що оросили кров'ю мирний лан,
За квіти, що поклала Україна
На той пропахлий волею Майдан.

СОЛДАТСЬКІ СНИ

Що тобі сниться вночі, солдате,
На стоклятій отій війні,
Коли завтра тобі йти вмирати,
Де «Гради» ревуть навісні?

В ревище пекла прийде матуся
І накриє ковдрою снів...
У землянці на мокрому бруссі
Чути гомін мирних лісів.

Сниться донька — золочені коси.
Перші кроки ступає син...
І грушки, що висять до морозів,
Теплий затишок рідних стін.

Мирне небо, батьківська криниця,
І кохана крізь трави біжить...
Тут — війна, тут бої, а як спиться!
І година мине, як мить.

Та як вдасться вернутися з пекла,
Щоб спочити у мирних снах,
Все будитиме спогадом згіркло
Ця вчорашня твоя війна.

Чиста ковдра пропахне димами,
І щоночі ітимеш у бій...
А над ранок ятритимуть шрами,
Збудить думка: «Чи я ще живий?»

Збудять «Гради» воляннями гостро.
А кохана не спить сумна...
І ноцями вестиме на розстріл
Та стоклята чужа війна...

ЯК МАТИ...

Під «Плине кáча»¹⁷ колихаю сина.
Сльоза солонить біль щемкої втрати.
«Живуть герої! — Вороги загинуть»...
Я ж на війну дивилася як мати.

Душею руку вбитого «живого»
Стискала під «Герої не вмирають!»
Як за свого, вбивалась за чужого —
Для серця матері чужих дітей немає.

Стікала тихо по сльозі сльозина
На пелюшки мого тремкого щастя.
Чи вдасться вберегти тебе, мій сину,
Від грізних лап війни, а чи не вдасться?

Я плакала за мертвого «живого»
І за живих, приречених вмирати...
І не ділила на свого й чужого,
Бо на війну дивилася як мати.

Понівечені мрії у молитву
Складала за героя й супостата.
Бо хто ще може цю війну спинити,
Як не вона — зчорніла з горя мати?!

¹⁷ «Плине кáча» — рекрутська народна пісня, що стала виконуватися на похоронах загиблих на Майдані та Донбаській війні.

Володимир Сад

* * *

Знову чашу гірку п'є Україна,
Знову хрещення вогняне.
Меч безсилий — душа ж бо нетлінна
І не зчерствіє, і не засне.

Все гучніше бряжчали кайдани
І все вужчав свободи шлях.
І тоді спалахнули майдани
І надії зблиски в очах.

Фарисейський, блюзнірсько-лукавий
Розгубився синедріон.
І підняв тоді скіпетр кривавий,
Мов з геєни повсталий, Нерон.

Кат на брата пішов незворушно.
Сніг гарячий, як в жилах кров...
Горе вам, посіпакам дводушним,
Що втоптали святу любов.

У сатрапів недовга дорога
Й неосвячена їхня путь.
Як сліпий поводитир у сліпого —
То обоє у яму впадуть.

Ми не з тих, щоби нас розпинати
На хребті барикад сторіч.
Рук своїх не відмиють пілати...
Наближається ранок, мій брате,
Не дозвольмо, щоб впала ніч!

* * *

І знову діти граються в війну.
Над ними небо волошково-чисте.
Дивлюсь на «вояків» і не збагну:
Де тут «свої», а де «сепаратисти».

А десь від матерів тікають сні
Й гарячі молитви шматують небо.
Бо ж там, далеко, сивіють сини,
А вже комусь і молитов не треба...

Он до вервечки синіх журавлів
Пристав журавлик ще один несміло.
Не піде більш по батьківській землі,
І вишня не для нього вже поспіла.

І впала сива мати на труну,
А діти — знову бавляться в війну...

Літературно-художнє видання

Довбуш Дмитро Петрович
Гребенюк Віктор Іванович
Вавринюк Юрій Іванович
Мицевська Ольга Вікторівна
Сад Володимир Іванович

**Донбас — Волинь:
в обіймах молитви**
Християнська поезія й проза

Літературний редактор і коректор *В. І. Гребенюк*
Художнє оформлення *Н. В. Варакшиної*
Верстка *Ю. І. Вавринюк*

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. ...
Наклад 1000 прим. Зам. ...

Д 67 **Донбас — Волинь: в обіймах молитви** : християнська поезія й проза / Дмитро Довбуш, Віктор Гребенюк, Юрій Вавринюк, Ольга Мицевська, Володимир Сад; худ. оформл. Ніни Варакшиної. — Луцьк : Вежа-Друк, 2017. — 52 с.

ISBN...

У збірнику вміщено новели та поезії членів Волинського осередку міжконфесійної Спільноти християнських письменників України на теми Донбаської війни Майдану. Для загалу читачів.

УДК 821.161.2
ББК 84.4 Укр

* * *

Молитва — як прелюд нового дня.
Такий вже час. Немов по лезу бритви
Босоніж у незнане. Тож молитва —
Як прихисток від лиха, як броня.

Володимир Сад